

Дискретни структури, лекция 2: доказателства по индукция

Минко Марков

minkom@fmi.uni-sofia.bg

Факултет по Математика и Информатика
Софийски Университет "Свети Климент Охридски"

22 октомври 2025 г.

Типичната ситуация е такава. Даден е предикат $P(n)$ и трябва да докажем $\forall n \in \mathbb{N} : P(n)$. Схемата на доказателствата по индукция върху естествените числа е следната.

- Доказваме $P(0)$, като просто проверяваме истинността на предиката за $n = 0$.
- Допускаме $P(n)$ за произволно $n \in \mathbb{N}$ и въз основа на това допускане доказваме $P(n + 1)$.

Пример за доказателство по индукция (1)

Числата на Fibonacci са $F_0 = 0$, $F_1 = 1$, $F_n = F_{n-1} + F_{n-2}$ за $n \geq 2$. Докажете, че за всяко $n \geq 1$:

$$F_{n-1}F_{n+1} - F_n^2 = (-1)^n \quad (1)$$

Доказателство.

Базата е $n = 1$ (а не $n = 0$). Ако $n = 1$, то (1) става $F_0F_2 - F_1^2 = (-1)^1$, тоест $0 \cdot 1 - 1 = -1$, което очевидно е вярно. ✓

Индуктивното предположение е, че за някое (а не за всяко!) $n \geq 1$ е изпълнено $F_{n-1}F_{n+1} - F_n^2 = (-1)^n$.

Пример за доказателство по индукция (2)

В индуктивната стъпка разглеждаме ст-ст на аргумента $n + 1$.
Ще докажем, че $F_n F_{n+2} - F_{n+1}^2 = (-1)^{n+1}$. Допускането беше

$$F_{n-1} F_{n+1} - F_n^2 = (-1)^n$$

Умножаваме по -1 :

$$F_n^2 - F_{n-1} F_{n+1} = (-1)^{n+1}$$

Заместваме F_{n-1} с $F_{n+1} - F_n$:

$$F_n^2 - (F_{n+1} - F_n) F_{n+1} = (-1)^{n+1} \Leftrightarrow$$

$$F_n^2 + F_n F_{n+1} - F_{n+1}^2 = (-1)^{n+1} \Leftrightarrow$$

$$F_n (F_n + F_{n+1}) - F_{n+1}^2 = (-1)^{n+1}$$

Но $F_n + F_{n+1} = F_{n+2}$, така че $F_n F_{n+2} - F_{n+1}^2 = (-1)^{n+1}$. **QED**

Даден е предикат $P(n)$ и трябва да докажем $\forall n \in \mathbb{N} : P(n)$.
Схемата на доказателствата със силна индукция върху естествените числа е следната.

- Доказваме $P(0)$, като просто проверяваме истинността на предиката за $n = 0$.
- Допускаме, че за **произволно** $n \in \mathbb{N}$ са изпълнени:
 - $P(0)$,
 - $P(1)$,
 - $\dots$,
 - $P(n)$

Въз основа на тези допускания, или само част от тях, доказваме $P(n + 1)$.

Пример за доказателство със силна индукция (1)

Теорема 1

Всяко естествено число, по-голямо или равно на 2, е произведение на едно или повече прости числа.

Доказателство: Ще докажем теоремата със силна индукция. Базата е $n = 2$ (а не $n = 0$). Твърдението за стойност на аргумента 2 е тривиално вярно: 2 е произведение на едно просто число, а именно 2. С това доказахме базовия случай.

Индуктивното предположение е, че за произволно $n \geq 2$ е вярно, че за всяко $k \in \{2, 3, \dots, n\}$ е вярно, че k е произведение от едно или повече прости числа.

Пример за доказателство със силна индукция (2)

В индуктивната стъпка разглеждаме твърдението за стойност на аргумента $n + 1$. Следните подслучаи са изчерпателни:

- $n + 1$ е просто. Тогава $n + 1$ се явява произведение на едно просто число.
- $n + 1$ е съставно. Тогава по дефиниция $n + 1 = p \cdot q$, където $p, q \in \{2, 3, \dots, n\}$. Съгласно индуктивното предположение, и p , и q са произведения от едно или повече прости числа. Тогава $n + 1$ е произведение от едно или повече прости числа. **QED**

Силната индукция е еквивалентна на обикновената

Силната индукция е еквивалентна на обикновената, а се казва “силна” по дидактични причини. Дефинираме предиката $Q(n)$ така:

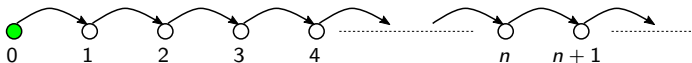
$$P(k) \text{ е в сила за } k \in \{0, 1, \dots, n\}$$

Тоест, $Q(n)$ е $P(0) \wedge P(1) \wedge \dots \wedge P(n-1) \wedge P(n)$.

Да докажем $P(n)$ със силна индукция е същото като да докажем $Q(n)$ с обикновена индукция.

Достижимост от базата при обикновената индукция

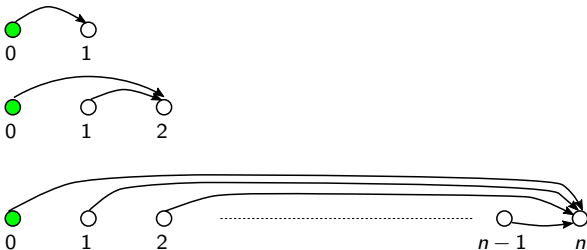
При обикновената индукция, $P(0)$ доказва $P(1)$, $P(1)$ доказва $P(2)$, и т.н. Безкрайният граф " $P(i)$ доказва $P(j)$ " изглежда така:

Всяка стойност на аргумента е достижима от базата.

Достижимост от базата при силната индукция

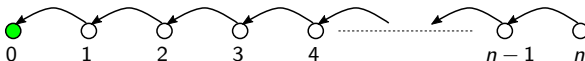
При силната индукция, $P(0)$ доказва $P(1)$, $P(0)$ и $P(1)$ доказват $P(2)$, $P(0)$, $P(1)$ и $P(2)$ доказват $P(3)$, и т.н.

Всяка стойност на аргумента е достижима от базата.

Достижимост на базата при обикновената индукция

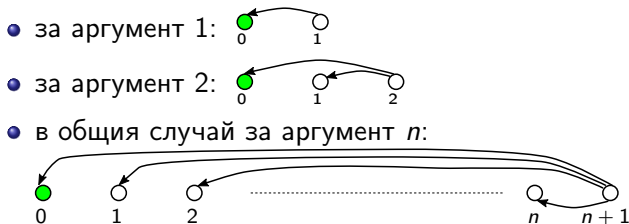
При обикновената индукция, $P(n)$ се доказва чрез $P(n-1)$, $P(n-1)$ се доказва чрез $P(n-2)$, и т.н., $P(1)$ се доказва чрез базата $P(0)$. Крайният граф “ $P(i)$ се доказва чрез $P(j)$ ”, започвайки от някакво $P(n)$, изглежда така:

Базата е достижима от всяка стойност на аргумента. Базата не може да бъде “прескочена”.

Достижимост на базата при силната индукция

При силната индукция, крайният граф " $P(i)$ се доказва чрез $P(j)$ ", започвайки от някаква стойност на аргумента, изглежда така:

Базата е достижима от всяка стойност на аргумента. Базата не може да бъде "прескочена".

Друг пример с д-во на св-во на числа на Fibonacci (1)

ВНИМАНИЕ: доказателството е формално некоректно!

Да се докаже, че

$$\forall n \geq 1 : F_{2n-1} = F_n^2 + F_{n-1}^2 \quad (2)$$

База: $n = 1$. Наистина, лявата страна става

$F_{2 \cdot 1 - 1} = F_{2-1} = F_1 = 1$, а дясната страна става

$$F_1^2 + F_{1-1}^2 = F_1^2 + F_0^2 = 1 + 0 = 1. \checkmark$$

Ползваме силна индукция. За някое $n \geq 1$ допускаме

$$F_1 = F_1^2 + F_0^2$$

$$F_3 = F_2^2 + F_1^2$$

...

$$F_{2n-3} = F_{n-1}^2 + F_{n-2}^2 \quad (3)$$

$$F_{2n-1} = F_n^2 + F_{n-1}^2 \quad (4)$$

Ще докажем

$$F_{2n+1} = F_{n+1}^2 + F_n^2 \quad (5)$$

Друг пример с д-во на св-во на числа на Fibonacci (2)

ВНИМАНИЕ: доказателството е формално некоректно!

$$\begin{aligned}F_{2n+1} &= F_{2n} + F_{2n-1} \quad // \text{ по дефиниция} \\&= F_{2n-1} + F_{2n-2} + F_{2n-1} \quad // \text{ понеже } F_{2n} = F_{2n-1} + F_{2n-2} \\&= 2F_{2n-1} + F_{2n-2} \\&= 3F_{2n-1} - F_{2n-3} \quad // \text{ понеже } F_{2n-1} = F_{2n-2} + F_{2n-3} \\&= 3(F_n^2 + F_{n-1}^2) - (F_{n-1}^2 + F_{n-2}^2) \quad // \text{ ползваме (4) и (3)} \\&= 3F_n^2 + 2F_{n-1}^2 - F_{n-2}^2 \quad // \text{ понеже } F_{n-2} = F_n - F_{n-1} \\&= 3F_n^2 + 2F_{n-1}^2 - (F_n - F_{n-1})^2 \\&= 2F_n^2 + 2F_n F_{n-1} + F_{n-1}^2 \quad // \text{ понеже } F_{n-1} = F_{n+1} - F_n \\&= 2F_n^2 + 2F_n(F_{n+1} - F_n) + (F_{n+1} - F_n)^2 \\&= F_{n+1}^2 + F_n^2\end{aligned}$$

Но това е точно дясната страна на (5).

QED

Друг пример с д-во на св-во на числа на Fibonacci (3)

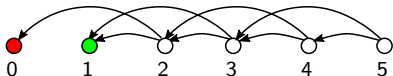
Къде е проблемът? (1)

Първо, F_{2n-3} и F_{n-2} са недефинирани при $n = 1$, а в индуктивното предположение казахме, че $n \geq 1$, така че е възможно $n = 1$.

Второ, ако $P(n)$ е предикатът $F_{2n-1} = F_n^2 + F_{n-1}^2$, ето как “върви назад” доказателството на, да кажем, $P(5)$:

- P_5 се доказва чрез $P(4)$ и $P(3)$,
- P_4 се доказва чрез $P(3)$ и $P(2)$,
- P_3 се доказва чрез $P(2)$ и $P(1)$,
- P_2 се доказва чрез $P(1)$ и $P(0)$.

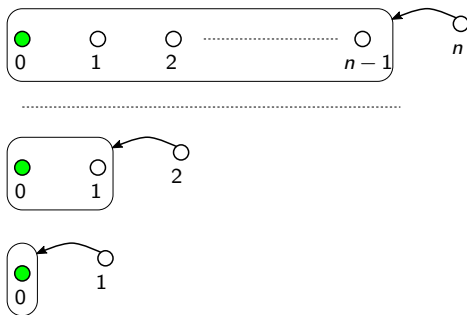
Имаме проблем! Базата е $P(1)$, защото $n \geq 1$ по условие, така че $P(0)$ нямаме. В някакъв смисъл, “прескачаме” базата $P(1)$:

Друг пример с д-во на св-во на числа на Fibonacci (4)

Къде е проблемът? (2)

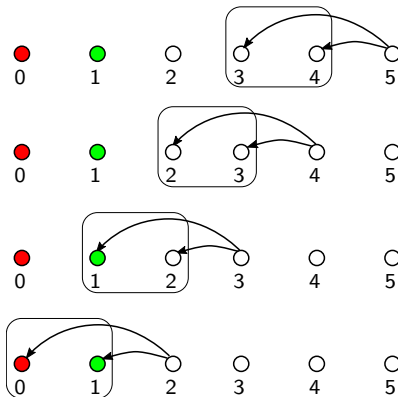
По какво се отличава проблемното доказателство със силна индукция на слайдове (13) и (14) от общата схема, описана на слайд (5)? По това, че в общата схема доказателството за някое $P(n)$ става чрез “блок” $P(0), P(1), \dots, P(n-1)$, който обаче става все по-къс при движението назад, докато се “свие” само до $P(0)$, така че единствената база $P(0)$ е достатъчна:

Друг пример с д-во на св-во на числа на Fibonacci (5)

Къде е проблемът? (2)

При невалидното доказателство на слайдове (13) и (14), този “блок” винаги е с дължина 2, поради което базата бива “прескочена”.

Друг пример с д-во на св-во на числа на Fibonacci (6)

Решението е да докажем две бази (1)

Ето коректно доказателство на (2). Базовите случаи са $n = 1$ и $n = 2$. Наистина, (2) става

$$F_{2 \cdot 1 - 1} = F_1^2 + F_0^2 \leftrightarrow F_1 = 1 + 0 \checkmark \quad // \text{ при } n = 1$$

$$F_{2 \cdot 2 - 1} = F_2^2 + F_1^2 \leftrightarrow F_3 = 1 + 1 \checkmark \quad // \text{ при } n = 2$$

Индуктивното предположение е, за някое $n \geq 2$:

$$F_{2n-3} = F_{n-1}^2 + F_{n-2}^2$$

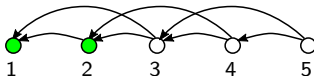
$$F_{2n-1} = F_n^2 + F_{n-1}^2$$

Сега F_{2n-3} и F_{n-2} са винаги дефинирани, тъй като $n \geq 2$.

Друг пример с д-во на св-во на числа на Fibonacci (7)

Решението е да докажем две бази (2)

Индуктивната стъпка е същата като на слайд (14). Да прескочим базата вече е невъзможно, понеже тя е “блок” от две съседни стойности.

Базата трябва да е “бариера”/“разделител”, която не може да бъде “прескочена” при “движението назад”.

Структурна индукция

Доказваме предикат $P(x)$, като домейнът е някакво индуктивно дефинирано множество M с база M_0 и някакво множество от операции $\mathcal{F}$. Схемата е тази.

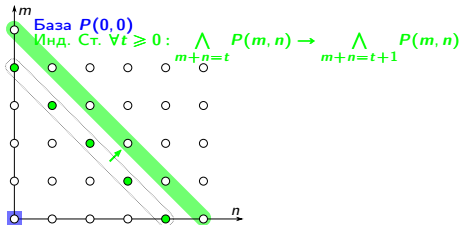
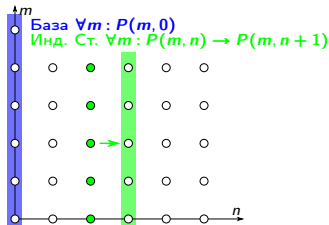
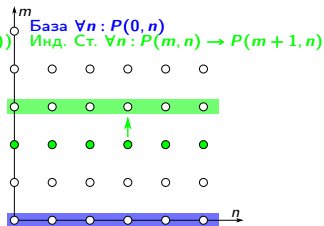
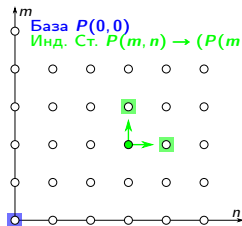
- За всеки елемент x от M_0 проверяваме истинността на $P(x)$.
- Допускаме $P(x)$ за **произволно** $x \in M$ и въз основа на това допускане доказваме, че за всеки y , който се получава при прилагането на операциите от $\mathcal{F}$ върху текущото M , $P(y)$ е вярно.

Тази индукция се казва *структурна индукция*, на английски е *structural induction*, и се прилага широко в области като теорията на графите.

Всъщност, всяка индукция е структурна. Обикновената е върху естествените числа, а те са индуктивно дефинирано множество. Говорим за структурна индукция като нещо отделно по дидактични причини.

Индукция по две променливи (1)

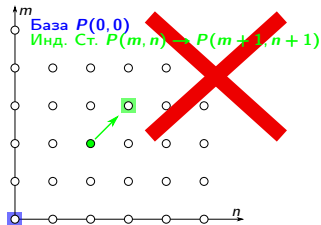
Доказваме предикат $P(m, n)$, където $m \in \mathbb{N}$ и $n \in \mathbb{N}$.

Отново става дума за достижимост от базата и на базата.

Индукция по две променливи (2)

Това обаче е невалидно доказателство!

Нито всяка наредена двойка е достижима от базата, нито от всяка наредена двойка можем да достигнем базата. Тук има доказателство на $\forall n \in \mathbb{N} : P(n, n)$, но това не е същото като $\forall m, n \in \mathbb{N} : P(m, n)$.

Пример за д-во по индукция с две променливи (1)

Да се докаже по индукция

$$\forall m, n \in \mathbb{N}^+ : \sum_{k=1}^m k(k+1) \cdots (k+n-1) = \frac{m(m+1) \cdots (m+n)}{n+1} \quad (6)$$

Нека $P(m, n)$ е предикатът със смисъл (6). За доказателството ще ползваме

$\forall n \geq 1 : P(1, n)$ като база

$\forall n \geq 1 : P(m, n) \rightarrow P(m+1, n)$ като индукт. предп. и стъпка

Пример за д-во по индукция с две променливи (2)

Базата

Базовият случай е $m = 1$, за всяко n . Няма да ползваме индукция по n , въпреки че е възможно. Ще докажем $\forall n \geq 1 : P(1, n)$ директно. Разглеждаме произволно $n' \geq 1$ и $P(1, n')$. По този начин се освободихме от квантора. Предикатът $P(1, n')$ е

$$\sum_{k=1}^1 k(k+1) \cdots (1+n'-1) = \frac{1(1+1) \cdots n'(1+n')}{n'+1}$$

което е същото като

$$1 \cdot 2 \cdots n' = 1 \cdot 2 \cdots n'$$

което очевидно е вярно. Доказахме базата. ✓

Пример за д-во по индукция с две променливи (2)

Индуктивно предположение и индуктивна стъпка (1)

Допускаме $P(m, n)$ за някои $m, n \in \mathbb{N}^+$. По-подробно, допускаме

$$\sum_{k=1}^m k(k+1) \cdots (k+n-1) = \frac{m(m+1) \cdots (m+n)}{n+1} \quad // \text{ за някои } m, n \in \mathbb{N}^+ \quad (7)$$

Разглеждаме

$$\left(\sum_{k=1}^m k(k+1) \cdots (k+n-1) \right) + (m+1)(m+2) \cdots (m+n) \quad (8)$$

От една страна, (8) е същото като

$$\sum_{k=1}^{m+1} k(k+1) \cdots (k+n-1) \quad (9)$$

заради свойствата на сумирането.

Пример за д-во по индукция с две променливи (3)

Индуктивно предположение и индуктивна стъпка (2)

От друга страна, ако приложим индуктивното предположение (7) към (8), получаваме

$$\begin{aligned} & \frac{m(m+1) \cdots (m+n)}{n+1} + (m+1)(m+2) \cdots (m+n) = \\ & \frac{m(m+1) \cdots (m+n)}{n+1} + \frac{(m+1)(m+2) \cdots (m+n)(n+1)}{n+1} = \\ & \frac{m(m+1) \cdots (m+n) + (m+1)(m+2) \cdots (m+n)(n+1)}{n+1} = \\ & \frac{(m+1)(m+2) \cdots (m+n)(m+n+1)}{n+1} \end{aligned} \quad (10)$$

От (9) и (10) заключаваме, че

$$\sum_{k=1}^{m+1} k(k+1) \cdots (k+n-1) = \frac{(m+1)(m+2) \cdots (m+n)(m+n+1)}{n+1}$$

Но това е точно $P(m+1, n)$. Използвайки индуктивното предположение (7), доказахме $P(m+1, n)$.

Съгласно принципа на математическата индукция, в сила е (6).

КРАЙ